

ADPI magistrature bo'limi boshlig'i, pedagogika fanlar doktori, professor M.B.Artikova va ADPI Ijtimoiy-gumanitar fanlar va san'at fakulteti Yoshlar masallari bo'yicha dekan o'rinbosari Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori G.M.Raxmatullaeva.

## **BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA MA'NAVIY-MARIFIY ISHLARDA AKSIOLOGIK MUNOSABATNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI**

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarda aksiologik munosabatni rivojlantirish uchun ma'naviy-ma'rifiy ishlarda qo'llanilishi mumkin bo'lgan texnologiya yoki tizimli metodologiya ko'rib chiqiladi. U ta'lim nazariyasi va amaliy tajribaga asoslangan holda samaradorligini isbotlagan turli texnika va yondashuvlarni tahlil qiladi. Maqsad-qadriyatlarni rivojlantirishni optimallashtirish va qadriyatlarni tarbiyalashning muhim ishiga tayyorgarlik ko'rish uchun aksiologiyani o'qituvchilarni tayyorlashga integratsiyalashning eng yaxshi tajribalarini aniqlash demakdir.

**Kalit so'zlar:** umuminsoniy qadriyatlar, kelajak avlod, pedagogic birlashmalar, o'qituvchilar, ta'lim-tarbiya, farovonlik

Заведующая магистратурой АДПИ, доктор педагогических наук, профессор М.Б. Артикова и заместитель декана по делам молодежи социально-гуманитарного факультета АДПИ, доктор философских наук педагогических наук Г.М. Raxmatullaeva

## **ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ АКСИОЛОГИЧЕСКОЙ ОТНОШЕНИЯ В ДУХОВНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ**

**Аннотация:** В данной статье рассматривается технология или системная методика, которую можно использовать в духовно-просветительской работе по развитию ценностных установок у будущих учителей. В нем анализируются различные методы и подходы, доказавшие свою эффективность, на основе теории образования и практического опыта. Цель состоит в том, чтобы выявить лучшие практики интеграции аксиологии в подготовку учителей для оптимизации развития ценностей и подготовки к важной работе по воспитанию ценностей.

**Ключевые слова:** общечеловеческие ценности, будущее поколение, педагогические объединения, педагоги, образование, благополучие

Head of the Master's Department of ADPI, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor M.B. Artikova and Deputy Dean of Youth Affairs of the Faculty of Social and Humanities and Arts of ADPI, Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences G.M. Rakhmatullaeva.

## **TECHNOLOGY OF DEVELOPMENT OF AXIOLOGICAL ATTITUDE IN SPIRITUAL AND EDUCATIONAL WORK IN FUTURE TEACHERS**

**Abstract:** This article examines a technology or systematic methodology that can be used in spiritual-educational work to develop axiological attitudes in future teachers. It analyzes various techniques and approaches that have proven effective based on educational theory and practical experience. The goal is to identify best practices for

integrating axiology into teacher training in order to optimize value development and prepare for the important work of values education.

**Keywords:** universal human values, future generation, pedagogical associations, teachers, education, well-being.

**Kirish:** Zamonaviy dunyoning dinamik va oldindan aytib bo'lmaydigan tabiati oliy ta'lim tizimida muhim va o'z vaqtida javob berishni talab qiladi. Zero, hayotning qiyinchiliklarini xotirjam va o'ychan idrok eta oladigan malakali mutaxassisgina hozirgi va kelajakning murakkab kasbiy muammolarini hal qila oladi. Kelajakdagi professional o'qituvchining shaxsini tarbiyalash uchun bugungi kunda kasbiy ta'lim va talabaning ta'lim olamidagi kelajakdagi faoliyatining asosiga aylangan qadriyatlar va ma'nolar muhimdir.

Shuning uchun oliy ta'lim va pedagogik ta'limning dolzarb vazifasi ta'lim jarayonining qadriyatlarga asoslangan ma'nosini o'z ichiga olgan aksiologik yondashuvni o'z vaqtida joriy etishdir. Shuni ta'kidlash kerakki, yuqori ta'lim va pedagogik ta'lim uchun aksiologik yondashuvning mazmuni bilan chambarchas bog'liq bo'lgan madaniy-integral va shaxsiy-pragmatik yondashuvlar juda mos keladi. "Qiymat" tushunchasini tushunishga ilmiy yondashuvlarni umumlashtirib, biz sub'ektiv ahamiyat, shaxsning shaxsiy, sub'ektiv qadriyatlari tizimini (shu jumladan talabalarni) ajralmas ravishda tavsiflovchi hodisalarning ma'lum bir ma'nosi sifatida aniqlaymiz.

Aksiologik yondashuv o'tgan asrda falsafiy va madaniy fikr vakillarining qadriyatlarning rolini, ta'lim, madaniyat va san'atning jamiyat va insondagi ahamiyatini asoslashga tayyorligi tufayli ishlab chiqilgan. Ilmiy adabiyotlar tahliliga ko'ra, aksiologik yondashuv uchun yetakchi tushunchalar "qiymat", "sub'ektiv ahamiyat", "baholash", "munosabat", "qiymat yo'nalishlari" hisoblanadi. "Qiymat" atamasi borliq bilan birga mavjud bo'lgan fanlararo, sub'ektlararo tushuncha sifatida ishlatiladi.

**Adabiyotlar tahlili,** Aksiologik yondashuv tamoyillari va asoslari talaba yoshlar, bo'lajak o'qituvchilar, tibbiyot xodimlarini tayyorlashda aksiologik yondashuvning ayrim qoidalaridan foydalanish imkoniyatlari o'rganildi. Bo'lajak yetuk ta'lim strategiyalari o'qituvchilarining aksiologik ta'limining ba'zi jihatlari ukrainalik olimlar Rudnytska (2002) tadqiqotlarida yoritilgan. Malakali o'qituvchilarini tayyorlashda aksiologik yondashuvni

to'liq tahlil qilish rus olimi tomonidan amalga oshirildi (Shcherbakova, 2014). Qiymat haqidagi har bir nuqtai nazar jamoalar o'rtasidagi qadriyatlarni tarjima qilish orqali harakat qiladigan g'oyalar, tushuntirishlar, dalillardan foydalanadi. Rikert (1910) madaniyat ob'ektlarini o'rganib, unga kiritilgan "qadriyatlarning olti sohasini" aniqlaydi: ilmiy bilim, san'at, panteizm, teizm Xudoga ishonish, axloq, hayotning foydalari sifatida. Ingarden (2005), fenomenologik aksiologiya versiyasida hayotiy (utilitar, foydali qiymat, zavq) va madaniy (bilish, estetik qadriyatlar, ijtimoiy urf-odatlar va estetik ma'noda axloqiy qadriyatlar) qadriyatlarni ajratib turadi.

Shu bilan birga, ukrainalik mualliflar zamonaviy ta'lim o'qituvchilarining oliy ta'limida aksiologik yondashuvni asoslash va amalga oshirish muammosiga yetarlicha e'tibor bermaydilar deya ta'kidlaydi. Tkachova (2004) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar qiymat mohiyatini aniqlashga turli yondashuvlarni o'rganadi, xususan: semiotik-etimologik, mantiqiy-tarixiy, tizim-tarkibiy, madaniy-integral, ilmiy-epistemologik, teologik-transsendent, irratsional-afsonaviy, sub'ektiv-individualistik, axloqiy-biologik, shaxsiy-pragmatik.

**Tadqiqot metodologiyasi.** Ushbu maqolada, Barcha nuqtai nazarlarning integral birligi aksiologik yondashuvning yetakchi kontseptsiyasi sifatida qadriyatlarning yaxlit, qarama-qarshi semantik rasmini yaratishini aniqlandi. Ushbu hodisani ilmiy tushunish musiqa talabalarining aksiologik kompetentsiyasini kelajakdagi musiqachilar va musiqa o'qituvchilarining yaxlit shaxsiy sifati sifatida izohlashga imkon berdi, bu ularning hissiy va qadriyatlarga asoslangan munosabati, musiqadagi ma'naviy, shaxsiy va kasbiy qadriyatlarni tushunish va sub'ektiv anglash darajasini aks ettiradi. Zamonaviy tadqiqotlar tahlili oliy ta'lim amaliyotiga aksiologik yondashuvni joriy etishning innovatsion yo'nalishini tanlashga imkon berdi.

**Tahlillar va natijalar.** Pedagogik texnologiyaning ijodiy faoliyat komponenti bo'lajak o'qituvchining pedagogik mahorati kasbiy va shaxsiy ma'nolarni shakllantirish, talabalarning qadriyat yo'nalishlarini tartibga solish nuqtai nazaridan muhimligi bilan

bog'liq. O'qituvchilar tomonidan qiymatga yo'naltirilgan va ijodiy faoliyatda tajriba orttirish jarayoni introspektiv, hissiy-irodaviy dialogik va qat'iy-tashkiliy ko'nikmalarni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Introspektiv ko'nikmalar o'z-o'zini baholash, o'z-o'zini tahlil qilish va talabalarning xulq-atvorini (pedagogik amaliyotda) insonparvar pedagogika nuqtai nazaridan o'zgartirishga imkon beradi. Hissiy va irodaviy ko'nikmalar salbiy his-tuyg'ularni cheklash, hissiy va estetik tajribalarni, ma'naviy va estetik g'oyalarni, qadriyatlarni, suhbatda sherikning ideallarini ijobiy qabul qilishni o'z ichiga oladi. Dialogik ko'nikmalar muloqot stereotiplaridan voz kechishga, aqliy va hissiy aloqalarni o'rnatishga, hamdardlik va sheriklikni namoyish etishga qaratilgan. Ishonchli ko'nikmalar o'zaro munosabatlarning hurmatli va samarali rivojlanishini tashkil etishga, talabalar va o'quvchilarning shaxsiy ma'nolarini tartibga solishda konsensusga erishishga yordam beradi. Har bir yondashuv atrof-muhitga moslashishga yordam beradigan turli xil qadriyatlarni targ'ib qilish uchun topildi. Belgilangan yondashuvlarning mohiyatini ochib berishda shuni ta'kidlash kerakki, qiymat nafaqat talabaning (kelajakdagi ijrochi, o'qituvchi) ma'naviy ehtiyojini qondiradi, balki ma'lum ma'noda shaxsni barcha ehtiyojlari, qiziqishlari, ma'nolari bilan ma'naviy yaratadi yoki jonlantiradi. Aksiologik yondashuv asosida oliy pedagogik ta'limning nazariy asoslarini aniqlash sharoitida oliy ta'lim tizimidagi aksiologik yondashuvning mohiyati, mazmuni va ta'rifini aniqlashtirish kerak.

Oliy ta'lim tizimiga aksiologik yondashuv uslubiy paradigma, talabalarning ma'naviy, kasbiy, pedagogik va shaxsiy qadriyatlarni o'zlashtirish va yaratish yo'nalishidagi oliy ta'limni tartibga soluvchi nazariy ko'rsatmalar tizimi sifatida belgilanadi. Tadqiqot davomida talabalarning oliy ta'limga aksiologik yondashuv tamoyillari asoslanadi. Oliy ta'limning ma'naviy va qadriyatlarga asoslangan mazmuni printsipi ma'naviy mazmunga va ta'lim makonini demokratlashtirish va insonparvarlashtirishga alohida e'tibor beradi.

Oliy ta'limda o'quv jarayonining aksiosferasini yaratish muhimdir; hayotning o'ziga xosligini tan olish, har bir talabani noyob qadriyat sifatida tushunish va qabul qilish, uning kasbiy ongini ma'naviy, shaxsiy va kasbiy qadriyatlarga yo'naltirish. Shu munosabat bilan

oliy ta'lim talabalarni ma'naviy o'zini o'zi rivojlantirishga, ma'naviy yetuklikka, kamolotga undash muhim, bu ularning shaxsiy va kasbiy o'zini o'zi anglashini ta'minlaydi.

### ***Xulosa***

Xulosa qilib aytganda, aksiologik munosabatni rivojlantirish uchun tizimli texnologiya to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatma, tajriba faoliyati, modellashtirish va aks ettirish amaliyotini qo'llashi kerak. Qadriyatlar ta'limi alohida kurslar bilan chegaralanib emas, balki o'qituvchilarni tayyorlash bo'yicha butun o'quv dasturiga kiritilganda eng samarali hisoblanadi. Ta'lim nazariyasi va eng yaxshi amaliyotga asoslangan ko'p qirrali yondashuv bilan o'qituvchilarni o'qitish dasturlari kelajakdagi o'qituvchilarning qadriyatlarini chuqur shakllantirishi va ularni talabalarga yanada adolatli va uyg'un jamiyat qurishda rahbarlik qilishga tayyorlashi mumkin. Aksiologiyaning mustahkam poydevori o'qituvchilarga axloqiy rahbarlar va qadriyatlar tarbiyachilari rolini bajarishga imkon beradi.

### ***Foydalanilgan adabiyotlar:***

1. Amerta, I. M. S., Sara, I. M. va Bagiada, K. (2018). Turizmni barqaror rivojlantirish. *Menejment, IT va ijtimoiy fanlar xalqaro tadqiqot jurnali*, 5(2), 248-254.
2. Bekh, I. D. (2015). *Shaxs tarbiyasi: Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv: Nazariy va texnologik asoslar*.
3. Chernivtsi: Bukreck. Chan, K. Y., Uy, M. A., Chernyshenko, O. S., Xo, M. H. R. va Sam, Y. L. (2015). *Shaxsiy va tadbirkorlik, professional va etakchilik motivlari. Shaxsiyat va individual farqlar*, 77, 161-166.
4. Davydova, Z. V. (2013). *Talaba yoshlarning ma'naviy va qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishning pedagogik shartlari*.

5. *Xarkov: V.N. Karazin Xarkov milliy universiteti. Dryapika, V. I. (1997). Yosh o'quvchilarning musiqa madaniyati qiymatini yo'naltirish (ijtimoiy-pedagogik jihat). Kirovohrad: Tsentralno-Ukrainske Vidavnitstvo.*
6. *Frankl, V. (1990). Ma'no izlayotgan inson. Moskva: taraqqiyot.*